

WALDEMAR GLIŃSKI¹

Wydział Nauk Historycznych

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa

ORCID 0000-0003-2094-3818

SZKOLNICTWO POLONIJNE W KANADZIE W XIX-XX W. (CZ. 2)

Polish diaspora education in Canada in the 19th-20th centuries (Part 2)

Abstract

The second part of the article on Polish education in Canada discusses its development after the end of World War II. Based on statistical data obtained from school surveys by the School Committee of the Canadian Polish Congress in 1965 and 1968, the state of Polish education in Canada in that period is presented. Their analysis allows for the presentation of the geographical structure of the Polish schooling network, covering 15 metropolitan cities, medium-sized and small towns, and villages. At the end of the 20th century, there were about 95 Polish schools and 36 kindergartens in Canada, employing 620 teachers. About 13,000 children and adolescents were educated in those institutions.

Keywords: school, parish, Polish community, Canada, education, Ontario, Toronto, Winnipeg, oblates

Abstrakt

Druga część artykułu dotyczącego szkolnictwa polonijnego w Kanadzie omawia jego rozwój w okresie po zakończeniu II wojny światowej. Na podstawie danych statystycznych uzyskanych z ankiet szkolnych przygotowanych przez Komisję Szkolną Kongresu Polonii Kanadyjskiej w latach 1965 i 1968 ukazano stan szkolnictwa polonijnego w tym okresie. Ich analiza umożliwiła zaprezentowanie geograficznej struktury sieci szkolnictwa polonijnego z uwzględnieniem 15 miast metropolitalnych, miejscowości średniej wielkości i mniejszych oraz wsi. Pod koniec XX w. istniało w Kanadzie ok. 95 szkół polskich oraz 36 przedszkoli. W placówkach tych pracowało 620 nauczycieli. Nauczaniem objętych było ok. 13 tys. dzieci i młodzieży.

Słowa kluczowe: szkoła, parafia, Polonia, Kanada, oświata, Ontario, Toronto, Winnipeg, oblaci

¹ Ks. prof. UKSW dr hab. Waldemar Gliński – pracownik naukowy Wydziału Nauk Historycznych UKSW, Wiceprezes Światowej Rady Badań nad Polonią, członek Rady Programowej Instytutu im. Oskara Haleckiego w Kanadzie. E-mail: w.glinski@uksw.edu.pl.

Po drugiej wojnie światowej w Kraju Klonowego Liścia nastąpił bardzo dynamiczny rozwój polskiej wspólnoty w zakresie jej liczebności, zaplecza organizacyjnego, medialnego i religijnego, co ujawniło się w powstawaniu nowych parafii, organizacji i klubów. W czasie wojny przybyło do Kanady ok. 800 wysoko wykształconych polskich inżynierów, specjalistów przemysłu zbrojeniowego i techników. Pod koniec 1946 r. dołączyła do nich pierwsza grupa byłych żołnierzy i oficerów polskich. Ogółem fala tej emigracji objęła ok. 55 tys. osób. Przybyli zakładali własną infrastrukturę społeczną w celu realizacji aspiracji narodowych, religijnych i oświatowych².

Kilka szkół polskich powstało jeszcze w okresie wojny – na przykład w 1943 r. w St. Catharines w prowincji Ontario, założona przez Canadian Polish Society. Funkcjonuje ona do dzisiaj pod opieką Kongresu Polonii Kanadyjskiej. W 1943 r. nauczaniem języka polskiego objęto przejściowo dzieci i młodzież polonijną w Sault Ste. Marie w Ontario. Szkoła ta nie miała jednak stałego charakteru – wielokrotnie podejmowano próby prowadzenia zajęć podczas wakacji. Sytuacja zmieniła się w 1956 r., gdy wybudowano nowy kościół. Od tego czasu regularnie nauczano w tej szkole języka polskiego. W prowincji Ontario, gdzie nasiłiło się w latach 40. polskie osadnictwo, powstała też w 1948 r. szkoła w Sarnia, w hrabstwie Lambton, nad Jeziorem Huron, gdzie znajduje się jeden z najważniejszych portów na Wielkich Jeziorach³.

Po zakończeniu drugiej wojny światowej popularnym miejscem zamieszkania przez polskich imigrantów stał się Montreal. Powstały tam 4 nowe szkoły: w 1949 r. szkoła im. Stanisława Konarskiego, w 1951 r. szkoła im. Emilii Plater, w 1955 r. szkoła im. Marii Konopnickiej, w 1955 r. szkoła Królowej Jadwigi. W 1952 r. otwarto nową szkołę w Saskatoon i kolejną w Thunder Bay. W 1953 r. parafia św. Andrzeja Boboli utworzyła tego rodzaju polską placówkę oświatową w Winnipeg w prowincji Manitoba. Była to już druga polska szkoła w tej miejscowości. W 1954 r. założono istniejącą nieprzerwanie do dzisiaj szkołę w Ottawie. Intensywne osadnictwo polonijne lat 50. w prowincji Ontario spowodowało powstanie licznych szkół w tym regionie: w Oakville – założona w 1956 r. przez Związek Polaków w Kanadzie, w Welland – utworzona przez Canadian Polish Legion, w Burlington – powołana w 1959 r. przez Związek Narodowy Polski, który wkrótce otworzył także szkołę w Grimsby. W wyniku zabiegów ks. Wawrzyńca Wnuka w 1958 r. powstała szkoła Królowej Jadwigi przy parafii Matki Boskiej Zwycięskiej w Chatham, Ontario. W latach 1959-1974 jej głównym nauczycielem i kierownikiem był Stanisław Blicharski, a od 1967 r. pomagały mu w pracy nauczycielskiej siostry urszulanki z Windsor⁴.

Początki nauczania języka polskiego w Vancouver przy parafii św. Kazimierza sięgają 1950 r. W latach 1962-1973 był w niej realizowany przez siostry zmartwychwstanki pełny pięciodniowy w tygodniu cykl nauczania. W tym samym okresie prowadzono w niej sobotnie zajęcia dla polskich dzieci uczęszczających regularnie do kanadyjskich szkół. W latach 60. istniały też polskie szkoły w Nanaimo i Victoria⁵.

² A. Reczyńska, *Polska diaspora w Kanadzie*, w: *Polska diaspora*, red. A. Walaszek, Kraków 2001, s. 35.

³ W. Bujalska, *History of Polish language instruction and the Polish teachers' association of Canada*, w: *Half a century of Canadian Polish Congress*, red. E. Sołtys, R.K. Kogler, Toronto [bdw], s. 258-260.

⁴ Zob.: J. Walkusz, *Parafia Matki Boskiej Zwycięskiej w Chatham, Ontario 1957-1997*, Lublin-Chatham 1997, s. 257-267; tenże, *Minister Ecclesiae et hominum, czyli ks. Wawrzyńiec Wnuk, jego życie i dzieło*, Pelplin 2010, s. 79-81.

⁵ W. Bujalska, *History of Polish language...*, s. 259-260.

Stan szkolnictwa polskiego w Kanadzie w latach 60. XX w. ilustrują następujące zestawienia tabelaryczne opracowane na podstawie ankiety szkolnej przeprowadzonej przez KPK w 1965 r.⁶

Tab. 1. Dzieci i młodzież polskiego pochodzenia w wieku 5-14 lat, uczęszczające do szkół polskich w poszczególnych prowincjach

Prowincja	Młodzież polskiego pochodzenia w wieku 5-14 lat (według spisu ludności Kanady z 1 VI 1961 r.)	Młodzież polskiego pochodzenia uczęszczająca do szkół (według danych z ankiety szkolnej KPK z 1965 r.)	Odsetek młodzieży polskiej uczęszczającej do szkół polskich
Newfoundland	39	-	-
Prince Edward I	26	-	-
Nova Scotia	705	-	-
New Brunswick	161	-	-
Quebec	6269	760	12,1
Ontario	32802	2285	7,0
Manitoba	8506	335	3,9
Saskatchewan	6157	-	-
Alberta	8685	30	0,3
British Columbia	5018	152	3,0
Yukon & NWT	55	-	-
Ogółem	68423	3562	5,2

Po dodaniu do tego wykazu liczby dzieci i młodzieży szkół, które nie zwróciły kwestionariusza skalę młodzieży uczęszczającej do polskich ośrodków edukacyjnych można oszacować na 4662, czyli 6,8% ogółu młodzieży polskiego pochodzenia.

Analiza powyższych danych statystycznych pozwala stwierdzić, że sieć szkolnictwa polskiego rozwinięta była w roku 1965 jedynie w czterech prowincjach: Quebec, Ontario, Manitoba i British Columbia. Za symboliczne uznać można szkolnictwo polskie w Albercie. Z pozostałych prowincji nie napłynęły ankiety szkolne rozesłane przez KPK⁷. Interesująco prezentują się te dane na tle ogólnej liczebności i rozmieszczenia polskiej grupy etnicznej w poszczególnych prowincjach. Według danych z 1971 r. największa liczba osób polskiego pochodzenia mieszkała w Ontario – 144 100 (45,5% ogółu tej kategorii ludności), nieco mniejsza w Albercie – 44300 (14,0%), trzecią pod względem liczebności była Manitoba – 42700 (13,5%), czwartą Kolumbia Brytyjska – 29600 (9,3%) i piątą Quebec – 23970 (7,6%)⁸.

⁶ The Archives of Ontario, Canadian Polish Congress – Reports 1945, sygn. B291413, *Stan szkolnictwa polskiego w Kanadzie. Zestawienie statystyczne opracowane na podstawie analizy Ankiety Szkolnej KPK 1965*, s. 1. Informacje przekazane w ankiecie szkolnej przeprowadzonej przez KPK w 1965 r. inaczej ukazują stan szkolnictwa polonijnego, niż zaprezentował to w swoim artykule T. Krukowski, który, nie podając podstawy źródłowej, stwierdził, że 1968 r. liczba uczniów wynosiła ok. 5000, a w latach 1972-1973 zmniejszyła się do liczby 3600 – por.: T. Krukowski, *Katolickie szkolnictwo polonijne w Kanadzie. Przeszłość – współczesność – przyszłość*, „Studia Polonijne”, 7/1983, s. 333. W artykule tym (pozbawionym jakiegokolwiek dokumentacji naukowej) znalazła się też nieprawdziwa teza, zgodnie z którą szkolnictwo polonijne w Kanadzie w latach 70. przeżywać miało poważny regres.

⁷ The Archives of Ontario, Canadian Polish Congress – Reports 1945, sygn. B291413, *Stan szkolnictwa...*, s. 2.

⁸ A. Reczyńska, *Polska grupa etniczna w Kanadzie w świetle danych spisu ludności z roku 2006*, w: *Polska – dwa światy: Kraj i emigracja. Materiały z Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Polacy w Ameryce Północnej – 400-lecie”*, red. W. Gliński, W. Wysocki, Warszawa 2009, s. 163.

Stan polskiego szkolnictwa lat 60. XX w. w poszczególnych ośrodkach miejskich ilustruje Tab. 2.⁹

Tab. 2. Młodzież polskiego pochodzenia w wieku 5-14 lat, uczęszczająca do szkół polskich w wybranych ośrodkach miejskich

Miejscowość	Liczba młodzież polskiego pochodzenia w wieku 5-14 lat	Młodzież polskiego pochodzenia uczęszczająca do szkół polskich	Odsetek młodzieży polskiej uczęszczającej do szkół polskich
Miasta metropolitarne			
Calgary	1162	30	2,6
Edmonton	2655	-	-
Halifax	124	-	-
Hamilton	3023	246	8,1
London	803	100	12,5
Montreal	5118	760	14,8
Ottawa	969	65	6,7
Sudbury	685	80	11,7
Toronto	11495	1067	9,3
Vancouver	2434	82	3,4
Victoria	304	70	23,0
Windsor	1203	66	5,5
Winnipeg	4391	335	7,6
Fort Wiliam-Port Arthur	1059	81	7,6
Ogółem w miastach metropolitarnych	36574	3067	8,4
Miasta średniej wielkości i mniejsze oraz wsie			
Belleville	34	-	-
Brantford	435	111	25,5
Cornavall	78	-	-
Guelph	180	-	-
Jasper Place	218	-	-
Kingston	123	24	19,5
Lethbridge	226	-	-
Moose Jaw	139	-	-
New Westminster	93	-	-
Oshava	706	-	-
Peterborough	69	-	-
Regina	574	-	-
St. Catharines	831	147	17,7
Sarnia	245	21	8,6
Saskatoon	462	-	-
Sault Ste. Marie	226	36	15,9
Sydney	126	-	-
Welland	277	43	15,5
Ogółem w miastach średniej wielkości i mniejszych oraz wsiach	5042	382	7,6

⁹ The Archives of Ontario, Canadian Polish Congress – Reports 1945, sygn. B291413, *Stan szkolnictwa...*, s. 3-4.

Do liczby 3067 dzieci objętych nauką w szkołach polskich w miastach metropolitarnych dodać należy szacunkowo 1075 dzieci nieobjętych ankietą i przyjąć, że 4142 (11,3%) dzieci było objętych nauką w szkołach polonijnych.

Z powyższego zestawienia wynika, że 53% dzieci polskiego pochodzenia w wieku 5-14 lat mieszkało w 1965 r. w 15 ośrodkach metropolitarnych (według terminologii urzędu statystycznego były to duże miasta wraz z przedmieściami), 7% w miastach średniej wielkości i 40% w miasteczkach i wsiach. Z ogólnej liczby dzieci i młodzieży uczęszczającej do szkół polskich 86% mieszkało w ośrodkach metropolitarnych, 11% w miastach średniej wielkości i 3% w miasteczkach i wsiach. Analiza statystyczna wskazuje zatem na to, że ze względów administracyjnych szkoły polskie łatwiej było zakładać w miastach średnich i dużych i że szkoły te objęły nauczaniem 97% dzieci i młodzieży w wieku 5-14 lat, korzystających z edukacji polonijnej. Szkoły w tych miastach mogły potencjalnie objąć nauczaniem 60% ogółu dzieci i młodzieży polskiego pochodzenia, czyli dodatkowo 38000 uczniów. Wymagałoby to jednak rozszerzenia sieci polskich szkół w miastach, w których szkół takich nie było, oraz zreformowania sieci szkół już istniejących.

Szkolnictwo polonijne charakteryzowało się dużym poziomem decentralizacji. Poszczególne szkoły prowadzone były przez różne podmioty. Poziom nauczania był także zróżnicowany. Decentralizacja tego systemu kreowała większy koszt utrzymania całego systemu.

Analiza „Ankiety szkolnej KPK z 1965 r.” wskazuje, że na utrzymanie sieci szkół polonijnych w Kanadzie wydano w roku 1965 73300 \$. Suma ta była niewspółmiernie niska w porównaniu z globalnymi dochodami Polonii kanadyjskiej¹⁰. Według spisu ludności z 1 czerwca 1961 r. liczba osób polskiego pochodzenia zatrudnionych w Kanadzie wynosiła 130 tys. 970, a ogólny dochód tej populacji wynosił 452 tys. 245 \$. Wydatki na szkoły polonijne wynosiły w 1965 r. 73 tys. 300\$, co stanowiło zaledwie 0,012% dochodów Polonii¹¹.

Według danych przedstawionych w sprawozdaniu z „Ankiety szkolnej” przeprowadzonej przez KPK w 1968 r. funkcjonowało wówczas w Kanadzie 41 szkół polskich, w których pracowało 114 nauczycieli i uczyło się 2329 uczniów. Na jednego nauczyciela przypadało zatem ok. 20 dzieci. Parafie katolickie prowadziły 11 szkół (uczyło się w nich 26,8% uczniów), inne podmioty były odpowiedzialne za 30 szkół (kształciło się w nich 73,2% ogółu dzieci i młodzieży objętych nauczaniem w szkołach polonijnych). W 80,5% szkół nauczanie trwało przeciętnie 2-3 godziny w tygodniu, w 20% szkół edukacja trwała więcej niż 3 godziny w tygodniu. W 65,9% placówek nauczanie prowadzono w soboty, w 33% natomiast w innym dniu tygodnia. Przeciętnie w jednej szkole uczyło się 57 osób. Najmniejsza szkoła liczyła 14 uczniów, największa – 160. We wszystkich szkołach nauczano języka polskiego, w 95% prowadzono zajęcia z historii Polski, w 92,5% – geografii, w 68,3% – śpiewu i tańca. 57,3% szkół polskich korzystało z zaplecza lokalowego szkół kanadyjskich, 34,1% z bazy lokalowej parafii katolickich lub organizacji polonijnych, 12,2% prowadziło natomiast zajęcia w wynajętych pomieszczeniach. Ciężar finansowania polonijnego systemu oświatowego spoczywał w przeważającej mierze na rodzicach dzieci i młodzieży, którzy pokrywali aż 52,5% budżetu tego systemu. Parafie katolickie i organizacje polonijne finansowały 31,4% wydatków, pozostałe 9,3% kosztów systemu szkolnego pokrywano ze zbiorów oraz dochodów z rozmaitych imprez. Ponieważ w niektórych miejscowościach szkoły prowadzone były przez

¹⁰ Tamże, s. 5.

¹¹ Tamże, s. 7.

Oddziały KPK, 3,9% przypada w tym zestawieniu na donacje realizowane przez Kongres. Zdecydowana większość wydatków, bo aż 73% stanowiły wynagrodzenia nauczycieli, 10% pochłaniały opłaty czynszowe związane wynajmowanymi salami, 7% budżetu przeznaczano na na podręczniki i pomoce naukowe, 8% na inne cele¹².

Jakości kształcenia i rozwojowi szkolnictwa polonijnego sprzyjało powstanie w 1962 r. Związku Nauczycielstwa Polskiego w Kanadzie, który przyjęty został w skład Kongresu Polonii Kandyjskiej. Jego ranga i znaczenie wzrosły od 1966 r., kiedy Walny Zjazd KPK w Edmonton podjął decyzję przyznającą przewodniczenie Komisji Szkolnej KPK prezesowi ZNP. W celu podniesienia poziomu nauczania Komisja Szkolna KP organizowała od 1972 r. kursy pedagogiczne dla wszystkich nauczycieli szkół polonijnych w Kanadzie. Pierwszy odbył się w sierpniu 1972 r. w Barrys Bay¹³. Znaczenie ZNP ujawniło się szczególnie w dziedzinie opracowania programów nauczania i przyjęcia wdrażanych w edukacji podręczników zgodnych z założeniami rządowego Programu Nauczania Języków Ojczyźnianych. Charakterystyczną cechą programów i materiałów dydaktycznych jest uwzględnienie tradycji zarówno polskich, jak i kanadyjskich, co sprzyja procesom interkultuacji młodego pokolenia Polaków mieszkających w Kanadzie¹⁴.

Zapotrzebowanie na szkoły polonijne zwiększało się też wraz z kolejnymi falami emigracji: od 1953 r. do 1971 r. przybyło do Kanady ok. 55 tys. Polaków, a do 1980 r. kolejnych 8 tys.¹⁵ W latach 70. XX w. powstały następujące m.in. placówki edukacyjne:

- w Montrealu – założona w 1970 r. szkoła im. Fryderyka Chopina;
- powołane przez Związek Polaków w Kanadzie w Cambridge (1972 r.), w Barrie-Angus (1971 r.), w Mississauga i w Grimsby (w 1972 r.);
- w London – szkoła im. Bolesława Prusa (w 1973 r.);
- w North Bay (w 1977 r.);
- w Prince Albert (w 1973 r.);
- w Lethbridge (w 1971 r.).

Rozwojowi szkolnictwa polonijnego w latach 70. i w kolejnych dekadach XX stulecia sprzyjała realizacja od 1971 r. przez rząd kanadyjski polityki wielokulturowości, zakładającej wspieranie aktywności etnicznej, w tym także w dziedzinie oświaty. Wprowadzony system specjalnych kredytów, tzw. Ontario Academic Credit, objął kursy języka polskiego, co wydatnie sprzyjało wzrostowi zainteresowania młodzieży nauką tegoż języka¹⁶.

Według danych statystycznych Komisji Edukacji KPK z 1973/1974 r. do szkół polskich uczęszczało wówczas 3244 dzieci w wieku 7-15 lat. Po 10 latach liczba ta wzrosła do 4089

¹² The Archives of Ontario, Canadian Polish Congress – Reports 1945, sygn. B291413, Szkolnictwo polskie w Kanadzie 1969, *Ankieta szkolna – Kongres Polonii Kanadyjskiej – sprawozdanie*, s. 4-5.

¹³ Archiwum Polsko-Kanadyjskiego Instytutu Badawczego, Sprawozdania 1971-1972, bez sygn., *Sprawozdanie Komisji Szkolnej KPK Okręg Toronto za rok 1971/72*, s. 1.

¹⁴ Zob.: A. Seretny, *Polskie szkolnictwo etniczne w Kanadzie – przegląd problemów*, w: *Emigracja z Polski po 1989 roku*, red. B. Klimaszewski, Kraków 2002, s. 181-186.

¹⁵ A. Reczyńska, *Polska diaspora...*, s. 35.

¹⁶ A. Seretny, *Polskie szkolnictwo...*, s. 177-179; A. Śliz, M. Szczepański, *Spółczesność wielokulturowa i Kongres Polonii. Przypadek Kanady*, w: *Polonia kanadyjska. Przyszłość i teraźniejszość*, red. W. Gliński, Warszawa 2016, s. 129-131. Ustalenia te weryfikują błędną i nie potwierdzoną żadną dokumentacją naukową informację znajdującą się w opracowaniu T. Krukowskiego, który stwierdził: „Sprawozdania z lat siedemdziesiątych wskazują na wyraźne kurczenie się językowego stanu posiadania, potwierdzone stratami w polskim szkolnictwie”. T. Krukowski, *Katolickie szkolnictwo...*, s. 332.

osób (zwrost o 845 uczniów)¹⁷. W poszczególnych prowincjach sytuacja ta kształtowała się według następującego zestawienia z Tab. 3.¹⁸

Tab. 3

Prowincja	Liczba szkół	Liczba uczniów	Liczba nauczycieli
BC	2	91	7
Alberta	3	425	22
Saskatchewan	3	57	9
Manitoba	3	4184	7
Nova Scotia	1	91	7
Quebec	8	359	37
Ontario	49	2951	152
Ogółem	69	4089	235

W końcu XX stulecia nauczanie języka polskiego w szkołach polonijnych realizowane było zgodnie następującym zestawieniem (według opracowania W. Bujalskiej) z Tab. 4.¹⁹

Tab. 4

Prowincja	Poziom podstawowy	Przedszkola	Zajęcia dla uczniów ze słabą znajomością języka polskiego lub całkowitą nieznanomością tego języka
BC	4	2	-
Alberta	5	5	2
Saskatchewan	2	2	1
Manitoba	5	4	1
Nova Scotia	1	-	-
Quebec	6	-	-
Ontario	60	26	16
Ogółem	80	39	20

W powyższych szkołach nauczało 392 nauczycieli. Zapisało się do nich ponad 8000 uczniów.

W roku 1996 stan szkolnictwa polonijnego i nauczania języka polskiego prezentował się zgodnie z następującym zestawieniem sporządzonym na podstawie *Sprawozdania z działalności Komisji Szkolnej KPK za okres 1994-1996*²⁰: zamieszczonym w Tab. 5.

¹⁷ D. Kaproń, S. Werner, *Z zagadnień oświaty Polish-Canadians drugiej połowy XX wieku*, w: *Szkolnictwo polonijne w na świecie. Zarys syntezy*, Lublin 1995, s. 83.

¹⁸ Tamże, s. 84.

¹⁹ W. Bujalska, *History of Polish language...*, s. 262.

²⁰ A. Śliz, *Szkolnictwo polskie w Kanadzie*, „Śląsk Opolski”, 14/2004, nr 3 (52), s. 25.

Tab. 5

Prowincja	Poziom podstawowy	Przedszkola	Zajęcia dla uczniów ze słabą znajomością języka polskiego lub całkowitą nieznajomością tego języka
BC	5	2	2
Alberta	5	5	1
Saskatchewan	2	2	1
Manitoba	5	4	1
Nova Scotia	1	-	-
Quebec	6	5	-
Ontario	63	36	17
Ogółem	87	54	22

W 1996 r. w szkołach polonijnych uczyło się ok. 13 tys. dzieci i młodzieży, a zajęcia prowadziło 469 nauczycieli²¹.

Nauczanie języka polskiego w szkołach średnich realizowane jest w następujących miejscowościach (według opracowania W. Bujalskiej)²², co wskazano w Tab. 6.

Tab. 6

Calgary	Mississaga	St. Catharines
Edmonton	Montreal (3)	Toronto (2)
Etobicoke	Oshawa	Thunder Bay
Hamilton	Ottawa	Windsor
London	Scarborough	Winnipeg

Nauczanie języka polskiego w formie kursów realizowane jest także na następujących uczelniach wyższych Kanady (według opracowania W. Bujalskiej)²³, co pokazuje Tab. 7.

Tab. 7

Ontario	
Hamilton	Mc Master University
London	Western University
Ottawa	University of Ottawa
Toronto	University of Toronto
Waterloo	Waterloo University
Windsor	Windsor University
Quebec	
Montreal	University of Montreal
Manitoba	
Winnipeg	University of Winnipeg
Alberta	
Edmonton	University of Alberta
Saskatchewan	
Saskatoon	University of Saskatoon
British Columbia	
Vancouver	University of British Columbia

²¹ Tamże.

²² W. Bujalska, *History of Polish language...*, s. 262.

²³ Tamże, s. 263.

Ważnym ośrodkiem kształcenia w zakresie języka oraz historii i kultury polskiej stał się Chair of Polish Studies przy uniwersytecie torontyjskim. Z inicjatywą jego utworzenia wystąpił w 1985 r. Peter Brock, wykładowca historii Polski na tej uczelni. Pomysłem tym zainteresował władze KPK, które zgromadziły odpowiednie środki finansowe, umożliwiające powołanie w 1995 r. Katedrę Studiów Polskich, prowadzącą zajęcia na trzech poziomach: bakalarskim, podyplomowym i doktorskim. Uczestniczy w nich ok. 70-100 studentów²⁴.

Zaprezentowane w powyższych tabelach zestawienia przygotowane na podstawie danych opracowanych przez Wandę Bujalską i Anne Śliz w porównaniu z informacjami znajdującymi się w ankietach szkolnych KPK z 1965 i 1968 r. wskazują na wyraźny wzrost (ponad 50%) dzieci i młodzieży objętych nauczaniem w szkołach polonijnych w latach 90. XX wieku. Według sprawozdań zaprezentowanych w 1999 r. na XVI Zjeździe Związku Nauczycielstwa Polskiego w Kanadzie nauka języka polskiego prowadzona była w 95 placówkach szkolnych przez ok. 620 nauczycieli²⁵. Tak skokowy przyrost wyjaśnić można większym zainteresowaniem dzieci i młodzieży nauczaniem języka polskiego, który uwzględniony został w programie kredytowym, związanym z procedurą rekrutacji na studia wyższe²⁶. Czynnikiem dodatkowym był napływ nowej fali emigrantów z Polski: w latach 1981-1996 przybyło do Kanady 115 tys. Polaków, którzy zamieszkali głównie w prowincji Ontario, a zwłaszcza w aglomeracji torontyjskiej²⁷.

Przyjmując jednak należy, że na ankietę z 1965 i 1968 r. nie odpowiedziały wszystkie szkoły polonijne. Traktować je zatem trzeba jako dane szacunkowe. Niemniej jednak nawet przy tak ostrożnym podejściu można sformułować pewien generalny wniosek – nauczaniem prowadzonym w szkołach polskich w Kanadzie objętych jest (nawet jeśli uwzględni się jego wzrost po roku 1971) niewielki odsetek dzieci i młodzieży polskiego pochodzenia (według kanadyjskich spisów ludności w 1996 r. mieszkało w Kanadzie 265930 osób podających polskie pochodzenie jako jedyne; biorąc tę liczbę jako podstawę, przyjmując należy, że nauczaniem w szkołach polonijnych objętych było 3,0% tej grupy)²⁸. Rozwój scyfryzowanych społeczeństw postindustrialnych wymaga też w XXI stuleciu zmian w strukturach i metodach nauczania oferowanych przez polonijny system kształcenia.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Polsko-Kanadyjskiego Instytutu Badawczego, Sprawozdania 1971-1972, bez sygn., *Sprawozdanie Komisji Szkolnej KPK Okręg Toronto za rok 1971/72*.

The Archives of Ontario, Canadian Polish Congress – Reports 1945, sygn. B291413, *Szkolnictwo polskie w Kanadzie 1969, Ankieta szkolna – Kongres Polonii Kanadyjskiej – sprawozdanie*.

²⁴ A. Śliz, *Szkolnictwo...*, s. 24-25; też, M. Szczepański, *Spoleczeństwo...*, s. 137-138.

²⁵ B. Cimała, M. Kalczyńska, *Między hermetyzacją a otwarciem polonijnych organizacji oświatowych*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny”, 36/2010, z. 3, s. 14. A. Reczyńska prezentuje następujące dane statystyczne za rok 1999: 50 polskich przedszkoli, 90 szkół podstawowych, w których uczy się 13 tys. uczniów, a naucza 470 nauczycieli; w tymże roku istniało 19 szkół średnich, do których uczęszczało 1500 uczniów. Na 12 kanadyjskich uczelniach prowadzono kursy języka polskiego. Zob. A. Reczyńska, *Polska diaspora...*, s. 41.

²⁶ Zob.: A. Seretny, *Polskie szkolnictwo...*, s. 179.

²⁷ A. Reczyńska, T. Soroka, *Polska emigracja do Kanady na przełomie wieków XX i XXI w kontekście kanadyjskiej polityki migracyjnej*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny”, 39/2013, z. 3, s. 6.

²⁸ A. Reczyńska, *Polska grupa etniczna...*, s. 160.

Opracowania

- Bujalska W., *History of Polish language instruction and the Polish teachers' association of Canada*, w: *Half a century of Canadian Polish Congress*, red. E. Sołtys, R.K. Kogler, Toronto [bdw], s. 257-267.
- Cimała B., Kalczyńska M., *Między hermetyzacją a otwarciem polonijnych organizacji oświatowych*, „*Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*”, 36/2010, z. 3, s. 5-19.
- Kapron D., Werner S., *Z zagadnień oświaty Polish-Canadians drugiej połowy XX wieku*, w: *Szkolnictwo polonijne w na świecie. Zarys syntezy*, red. A. Kopruckowiak, Lublin 1995, s. 77-96.
- Krukowski T., *Katolickie szkolnictwo polonijne w Kanadzie. Przeszłość – współczesność – przyszłość*, „*Studia Polonijne*”, 7/1983, s. 329-340.
- Reczyńska A., *Polska diaspora w Kanadzie*, w: *Polska diaspora*, red. A. Walaszek, Kraków 2001, s. 30-50.
- Reczyńska A., *Polska grupa etniczna w Kanadzie w świetle danych spisu ludności z roku 2006*, w: *Polska – dwa światy: Kraj i emigracja. Materiały z Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Polacy w Ameryce Północnej – 400-lecie”*, red. W. Gliński, W. Wysocki, Warszawa 2009, s. 159-174.
- Reczyńska A., Soroka T., *Polska emigracja do Kanady na przełomie wieków XX i XXI w kontekście kanadyjskiej polityki migracyjnej*, „*Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*”, 39/2013, z. 3, s. 5-18.
- Seretny A., *Polskie szkolnictwo etniczne w Kanadzie – przegląd problemów*, w: *Emigracja z Polski po 1989 roku*, red. B. Klimaszewski, Kraków 2002, s. 176-190.
- Śliz A., Szczepański M., *Spółczesność wielokulturowe i Kongres Polonii. Przypadek Kanady*, w: *Polonia kanadyjska. Przeszłość i teraźniejszość*, red. W. Gliński, Warszawa 2016, s. 127-146.
- Śliz A., *Szkolnictwo polskie w Kanadzie*, „*Śląsk Opolski*”, 14/2004, nr 3 (52), s. 23-27.
- Walkusz J., *Minister Ecclesiae et hominum, czyli ks. Wawrzyniec Wnuk, jego życie i dzieło*, Pelplin 2010.
- Walkusz J., *Parafia Matki Boskiej Zwycięskiej w Chatham, Ontario 1957-1997*, Lublin-Chatham 1997.